

СУПЕРВІЗІЯ ЯК ФОРМА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДТРИМКИ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ТА ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ

SUPERVISION AS A FORM OF PROFESSIONAL SUPPORT: KEY ASPECTS AND APPROACHES TO UNDERSTANDING

Стаття присвячена дослідженню поняття супервізії, її ключових аспектів та підходів до розуміння. Супервізія є важливим елементом у різних професійних сферах, слугуючи важливим мостом між теоретичними знаннями та практичною компетентністю. Її важливість зумовлена роллю у захисті професійних стандартів, забезпеченні якості послуг, просуванні етичних практик та сприянні безперервному розвитку фахівців-практиків. Метою цієї статті є аналіз існуючих наукових праць для чіткого визначення та контекстуалізації поняття супервізії, висвітлення його ключових аспектів, складових, цілей та відмінностей від споріднених понять, таких як наставництво, освіта та терапія. Завдяки використанню методу порівняльного аналізу встановлено спільні та відмінні ознаки з поняттями терапія, наставництво, коучинг.

У дослідженні розглянуто підходи до трактування та інтерпретації поняття «супервізія» в науковій літературі. Проаналізовано семантичну еволюцію та трансформацію поняття «супервізія» в залежності від історичного та наукового контексту. Попри широке визнання значущості супервізії в численних сферах професійної діяльності, обговорюване поняття набуває різного змісту залежно від підходу науковця до трактування терміну, що призводить до децю заплутаного та непослідовного його використання. Тому метою було здійснити аналіз підходів до визначення суті супервізії в різних галузях наукових знань. Окремо проаналізовано чинне українське законодавство для встановлення нормативного визначення поняття «супервізія» для порівняння його змісту з академічним підходом до його тлумачення. З метою формування цілісного уявлення та забезпечення ефективного застосування супервізії окреслено три її основні функції: адміністративна, освітня та підтримуюча. Визначено потенційні вектори для майбутніх досліджень питання супервізії, зокрема в сфері юридичної освіти. **Ключові слова:** супервізія, супервізор, наставництво, допомога, професійний розвиток, професійна компетентність.

This article is devoted to the study of the concept of supervision, its key aspects, and approaches to understanding it. Supervision is an important element in various professional fields, serving as an important bridge between theoretical knowledge and practical competence. Its importance is due to its role in protecting professional standards, ensuring quality of services, promoting ethical practices, and facilitating the continuous development of practitioners. The purpose of this article is to analyze existing scientific works to clearly define and contextualize the concept of supervision, highlight its key aspects, components, goals, and differences from related concepts such as mentoring, education, and therapy. Using comparative analysis, common and distinctive features with the concepts of therapy, mentoring, and coaching were identified.

The article examines approaches to the interpretation of the concept of "supervision" in scientific literature. The semantic evolution and transformation of the concept of "supervision" depending on the historical and scientific context are analyzed. Despite the widespread recognition of the importance of supervision in many areas of professional activity, the concept under discussion takes on different meanings depending on the researcher's approach to interpreting the term, which leads to somewhat confusing and inconsistent use. Therefore, the aim was to analyze approaches to defining the essence of supervision in various fields of scientific knowledge. The current Ukrainian legislation was analyzed separately to establish a normative definition of the concept of "supervision" in order to compare its content with the academic approach to its interpretation. In order to form a comprehensive understanding and ensure the effective application of supervision, three main functions were outlined: administrative, educational, and supportive. Potential vectors for future research on the issue of supervision were identified, particularly in the field of legal education.

Key words: supervision, supervisor, mentoring, assistance, professional development, professional competence.

УДК 37.091.12:005.963.2-051
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/83.2.2>

Вейтас М.В.,

аспірант кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Супервізія є важливим компонентом професійного розвитку та підтримки фахівців у різних галузях діяльності, зокрема у сфері психології, освіти, соціальної роботи та охорони здоров'я. У сучасному світі, що постійно змінюється, вимоги до професіоналізму зростають, і супервізія стає необхідним інструментом, що забезпечує підвищення якості роботи, профілактику професійного вигорання та сприяє розвитку особистих і професійних компетенцій спеціаліста. Зростання кількості досліджень, присвячених питанням супервізії, свідчить про визнання її ролі і значення для

забезпечення ефективної практики у різних сферах науки, освіти і виробництва, дотримання етичних стандартів і створення умов для професійного зростання фахівців.

Проте, незважаючи на активний інтерес з боку науковців та практиків до супервізії, саме визначення поняття супервізії і досі є дискусійним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення стану наукової розробки проблеми свідчить про підвищений інтерес дослідників до проблеми організації супервізії в професійній діяльності. Аналіз оприлюднених робіт дозволяє констатувати той факт,

що більша їх частка сконцентрована на дослідженні супервізії в галузі психології (О.Петяк, О. Алексєєв, М. Мушкевич, А. Lizzio, K. Wilson, J. Barrett, C. Gonsalvez, A. Shires та ін.), психотерапії (М. Gilbert, K. Evans, N. Schlessinger та ін.), соціальної роботи (О.Байдарова, О. Карагодіна, Л. Колісник, Н. Кривоконь, М. Коваленко, L. Beddoe, P. Olivia, J. Pawlas, D. Tanner та ін.), медицини (М. Mourad, J. Kohlwes, J. Maselli, T. Kennedy, L. Lingard, G. Baker та ін.), освіти (Л. Зеленська, Л. Балацінова, С. Івашнюва, С. Толочко D. Tanner, L. Tanner, I. Nasution, N. Ajrina, A. Hananiyah та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Невирішеними залишаються питання чіткого й однозначного розуміння поняття «супервізія» у різних галузях професійної діяльності. Зокрема, відсутність єдиного концептуального підходу призводить до термінологічної плутанини та ототожнення супервізії з іншими формами професійного супроводу і підтримки, такими як наставництво, консультування, професійне навчання або терапевтична діяльність.

Метою статті є визначити основні цілі, функції, складники супервізії з огляду на різні галузі наукових знань, а також відмінності від суміжних понять з якими часто ототожнюють супервізію.

Виклад основного матеріалу. В Україні сферами, де супервізія використовується найбільше є психологія та соціальна робота, а також освіта. У найбільш загальному розумінні супервізія означає допомогу, підтримку більш досвідченого професіонала менш досвідченому колезі.

Поняття супервізії закріплено в деяких нормативно-правових актах українського законодавства.

Зокрема Наказом Міністерства освіти і науки України № 855 Від 14.06.2024 затверджено Порядок надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії). Відповідно до Порядку «супервізія – комплекс заходів з надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам на добровільних засадах, що сприятиме вдосконаленню їх професійної діяльності та професійному розвитку» [1].

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» «супервізія – професійна підтримка працівників, які надають соціальні послуги, спрямована на подолання професійних труднощів, аналіз та усунення недоліків, вдосконалення організації роботи, стимулювання мотивації до роботи, дотримання етичних норм та стандартів надання соціальних послуг, запобігання виникненню професійного вигорання, забезпечення емоційної підтримки» [2].

Термін «супервізія» походить від англійського «supervision», що перекладається як нагляд, контроль та означає «акт спостереження, контролю за людиною або діяльністю з метою переконатися, що все робиться правильно, безпечно

тощо», на це вказує відомий онлайн словник Cambridge Dictionary [3].

Зазначимо, що в польській мові існують два окремі поняття: «nadzór pedagogiczny» та «superwizja pedagogiczna». Обидва поняття фактично означають одне й те саме і можуть використовуватися як взаємозамінні, але в повсякденній практиці, коли хтось використовує поняття «nadzór pedagogiczny», воно, як правило позначає офіційної наглядової діяльності зі сторони державних органів [4, с. 38].

На переконання дослідниці І. Ушакової, «буквальний переклад терміна «супервізія» з англійської мови – «нагляд» – не відповідає повному його змісту. В українській мові найближчим йому у змістовному плані є поняття «наставництво», у значенні «давати поради, навчати чогось, направляти, націлювати, скеровувати, спрямовувати». У професійній лексиці має місце також вживання терміна «куратор» (особа, якій доручено наглядати за якою-небудь роботою)» [5, с. 57].

Дослідниця Г. Слозанська зазначає, що «поняття супервізії можна трактувати по-різному, зокрема: як стосунки між однією людиною – супервізором, та іншою – супервізованим; як процес забезпечення реалізації політики організації та надання допомоги людині працювати якнайкраще; як процес розвитку команди та формування правил групи, єднання індивідуального та колективного у роботі супервізора; як процес забезпечення якомога кращих послуг для клієнтів соціальних служб; як процес взаємодії, активним учасником якого є супервізований, який має розвивати та отримувати допомогу для розвитку своїх навичок та впевненості, бути активним та ініціативним у своєму підході до супервізії; як процес, у якому безперестанно виникає встановлення зв'язку між супервізором і супервізованим(и) у їх щоденній роботі» [7, с. 156].

На наше переконання, така кількість можливих трактувань створює проблему та нерозуміння чим же все таки є супервізія, для кого вона буде корисною, а також, у чому полягає її відмінність від наставництва.

Супервізія гарантує, що супервізанти отримують передові знання, щоб їхні навички та вміння могли застосовуватися до клієнтських груп етично та компетентно. Деякі сфери знань і застосування цих знань до клієнтів можна передати лише в процесі супервізії. Супервізія забезпечує керівництво і підвищує якість роботи як для супервізора, так і для супервізанта, і в кінцевому підсумку, для клієнта.

Діяльність супервізії охоплює три основні сфери, які можуть перетинатися: адміністративну, освітню та підтримуючу.

Адміністративна супервізія є синонімом управління та орієнтована на політику установи або

організаційні вимоги і фокусується на рівні функціонування супервізанта на робочому місці та якісному виконанні робочих завдань, що по суті є контролем.

Освітня супервізія фокусується на розв'язанні професійних проблем і може стосуватися конкретних випадків, які особливо турбують супервізантів. Вона допомагає супервізанту краще зрозуміти філософію роботи, стати більш самосвідомими та вдосконалити свої знання і навички. Освітня супервізія фокусується на розвитку персоналу та потребах у підготовці працівника до роботи в конкретних ситуаціях.

Підтримуюча супервізія зменшує стрес завдяки роботою, що заважає якісному виконанню професійних обов'язків, забезпечує супервізанту ому сприятливі умови для розвитку, а також надає підтримку. Супервізант і часто стикаються з новими викликами: складність роботи, несприятливе робоче середовище, велике робоче навантаження, емоційне виснаження. Підтримуюча супервізія характеризується атмосферою безпеки і довіри, завдяки якій супервізант і можуть розвивати своє почуття професійної ідентичності.

В науковій літературі присвяченій супервізії, як правило, виділяється три її ключові функції: а) сприяння професійному розвитку та допомога супервізанту; б) стимулювання розвитку спеціалізованих вмінь і компетентностей для поліпшення якості роботи; в) проведення оцінки професійної діяльності фахівця, зокрема атестації, сертифікації, підтвердження та поновлення ліцензії, що підвищує рівень відповідальності перед стандартами професійної діяльності та допомоги, яка надається клієнтам.

До прикладу, у Великобританії супервізія для вчителів спрямована на розвиток найкращої практики шляхом рефлексії; емоційний і психологічний вплив роботи на педагога; на розроблення компетентних і конфіденційних окремих практик; на формування переконання в тому, що учні мають отримувати якісну освіту [7, с. 11].

У канадській провінції Альберта супервізія для вчителів у школі зафіксована в документі з освітньої політики «Права вчителів, обов'язки та юридичні зобов'язання» в окремій главі «Професійне зростання вчителя, супервізія та оцінювання». Канадські педагоги розглядають супервізію як форму оцінювання якості роботи педагога [7, с. 11].

М. Мушкевич, досліджуючи підходи до супервізії в США вказує, що «у штаті Пенсильванія, закінчивши університет за спеціальністю «Психологія», випускник повинен реалізувати під керівництвом супервізора 1500 годин практичної психологічної діяльності й лише після цього має право працювати як психолог. Потім у процесі професійної діяльності він повинен продовжувати супервізію обсягом 2 години на тиждень» [8, с. 36].

Виходячи з того, як це поняття розглядається з позиції його походження та використання з плином часу, ми дійшли висновку, що буквальный переклад «нагляд» виглядає застарілим, і для цього є дві основні причини. Перша полягає в тому, що це поняття часто асоціюється з управлінськими практиками ХХ століття. На наше переконання це не є прийнятним для парадигми ХХІ століття, яка б відповідала потребам ринку праці та вимогам до кваліфікації працівників. Другу причину вбачаємо в тому, що поняття «супервізія» з плином часу, – набуло явно амбівалентного набору значень. Аналіз довідкової літератури свідчить про багатозначність поняття, що можна пояснити тим, що найбільш вживаними синонімами поняття «супервізія» є «турбота», «контроль», «керівництво», «спостереження», «нагляд». Пошук образів показує, що сприйняття супервізії в цьому парадоксальному випадку схиляється в бік турботи і настанов, тоді як сприйняття супервізорів більше схиляється в бік контролю і спостереження.

Варто відзначити той факт, що процес супервізії не є загально поширеним у освіті. Це породжує певні викривлення: з одного боку, вона може сприйматися як процес для оцінювання, спостереження та управління діяльністю за принципом «зверху-вниз». З іншого боку, науковці здебільшого відділяють супервізію від адміністративних, контролюючих функцій. Так, П. Гордон (P. Gordon) у своїй статті «Educational Supervision: Reflections on Its Past, Present, and Future» [9, с. 39] вказує, що критично важливим для ефективної супервізії, здатної допомогти фахівцю, є остаточне сепарування практики супервізії як засобу допомоги фахівцеві від механізмів контролю, нагляду та оцінювання фахівця.

Через неоднозначність тлумачення «супервізію» часто розглядають як синонім освіти, консультування або терапії. Дослідники Дж. Бернард і Р. Гуд'яр (J. Bernard, R. Goodyear) визначили такі порівняльні характеристики трьох процесів, що найчастіше ототожнюють із супервізією [10, с. 10].

Супервізія і **навчання**, передбачають передачу нових знань і формування навичок, спрямованих на оцінку компетентності, містять контрольні або оціночні функції. Ключова відмінність полягає в тому, що навчання, як правило, відбувається за чітко встановленим навчальним планом або протоколом, тоді як супервізія керується індивідуальними потребами супервізанта і конкретними обставинами, що характеризують його роботу з клієнтами.

Супервізія і **терапія** мають спільну спрямованість на вирішення проблемних аспектів поведінки або емоцій, які можуть впливати на ефективність роботи. Однак у супервізії ці втручання завжди здійснюються з метою підвищення професійної ефективності супервізанта в роботі, а не для

вирішення особистих проблем у цілому. Крім того, супервізія за своєю суттю є оцінною, що контрастує з характером консультування, де формальна оцінка клієнта, як правило, не є центральним компонентом. Ще одна відмінність полягає в тому, що клієнти в терапії зазвичай обирають свого терапевта, тоді як супервізанти часто мають обмежений вибір щодо того, хто буде їхнім супервізором.

Щодо **наставництва** і супервізії то обидва мають на меті покращити професійну діяльність супервізанта і можуть здаватися особливо схожими. Проте наставництво зазвичай є неформальним процесом, тоді як супервізія має ієрархічний характер, коли супервізор має право оцінювання, а процедура супервізії є чітко визначеною. Наставництво зазвичай не має чітких часових меж, тоді як супервізія є структурованою відповідно до робочих планів, зазвичай чітко передбачені конкретні дати проведення супервізійного процесу.

Отже супервізія має певні освітні та допоміжні характеристики, притаманні навчанню, наставництву та терапії. Однак, вона вирізняється своєю оцінною та ієрархічною природою і залишається чітко сфокусованою на покращенні роботи супервізанта з клієнтами, а не на ширшому особистісному розвитку супервізанта чи його функціонуванні за межами професійної сфери.

Загалом же, на основі аналізу ключових підходів до розуміння суті поняття супервізії можна констатувати, що супервізія є процесом, що спрямований на допомогу супервізанту краще та ефективніше виконувати свої посадові обов'язки.

Висновки. Незважаючи на широке визнання та активну дослідницьку увагу, поняття супервізії залишається неоднозначно трактованим з огляду на різні галузі наукового знання та сфери практичного. Дослідження виявило значну варіативність у розумінні та впровадженні супервізії, вказує на відсутність єдиної теоретичної та методологічної бази в національному контексті, зокрема професійному. Ця неоднозначність перешкоджає ефективній інтеграції супервізії в професійну підготовку та практику, ускладнюючи її відмежування від споріднених понять, таких, як наставництво, освіта та терапія.

Проведений аналіз засвідчив, що супервізія виконує адміністративні, освітні та підтримуючі функції, кожна з яких є життєво важливою для всебічного професійного зростання фахівця. Однак для ефективного впровадження в Україні супервізія повинна вийти за межі традиційних інтерпретацій «нагляду» та «контролю» і перетворитися на збалансований, підтримуючий та розвивальний процес. Це вимагає ретельної адаптації з урахуванням специфічних культурних, нормативних та професійних реалій українських професійних секторів.

Майбутні зусилля повинні бути спрямовані на встановлення чітких нормативних стандартів, узгоджених теоретичних засад та чітких критеріїв оцінки супервізії, забезпечення її ефективного застосування та інтеграції у професійну підготовку та поточну професійну практику. Також слід зосередити увагу на розмежуванні супервізії та суміжних професійних практик, тим самим покращуючи розуміння та сприйняття супервізії як самостійного, структурованого та невід'ємного компонента професійного розвитку.

Зрештою, успішне впровадження супервізії в Україні вимагає систематичних теоретичних і практичних зусиль, спрямованих на вдосконалення її концептуалізації, визначення чітких ролей супервізорів і супервізантів, а також створення середовища, сприятливого для безперервного професійного навчання та етичної професійної практики.

Щодо можливих перспектив подальших наукових досліджень зазначимо, що особливий інтерес становить детальний аналіз та системне вивчення особливостей застосування супервізії в юридичній сфері, зокрема, в практичній діяльності адвокатів, юристів державних установ та приватних компаній. Важливим напрямом також є дослідження потенціалу та ефективності супервізійних технологій в галузі юридичної освіти, що може сприяти підвищенню якості підготовки майбутніх правників та формуванню в них професійних компетентностей, етичних стандартів і здатності до постійного професійного самовдосконалення. Крім того, актуальним та перспективним напрямом є розроблення і теоретичне обґрунтування моделей супервізії, адаптованих до специфіки правової діяльності, з урахуванням українських реалій та сучасних міжнародних стандартів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Про затвердження Порядку надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії) : наказ Міністерства освіти та науки України від 14.06.2024 р. № 855. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1201-24#Text>
2. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII : станом на 15 листопада 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
3. Supervision. *Cambridge Dictionary | English Dictionary, Translations & Thesaurus*. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/supervision> (date of access: 04.04.2025)
4. Bernard W. P. Pedagogical supervision in Poland and Portugal: a qualitative study of discourses and practices in teacher development. Вроцлав, 2022. 215 p. URL: https://repositorio.ulisboa.pt/bitstream/10451/54899/1/scnd_td_Wiktor_Bernard.pdf
5. Ушакова І. В. Супервізія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Миколаїв : ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. 228 с. URL: <https://surl.li/jcvpfa>
6. Слосанська Г. Супервізія в соціальній роботі: основні підходи та принципи. *Науковий вісник Ужого-*

родського національного університету. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота. 2014. Вип. 30. С. 155–159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuiped_2014_30_58.

7. Борисенко Ю. Ціннісні аспекти супервізії в освіті. Київ : УІРО, 2024. 13 с. URL: https://uiied.org.ua/wp-content/uploads/2024/10/12_czinnisni-aspekty-superviziyi-v-osviti.pdf

8. Мушкевич М. І. Супервізія : навч. посіб. до курсу «Супервізія». Луцьк : Вежа-Друк,

2022. 188 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21001/1/Superviziia.pdf>

9. Gordon S. P. Educational Supervision: Reflections on Its Past, Present, and Future. *Journal of Educational Supervision*. 2019. Vol. 2, is. 2. Pp. 27–52. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1250310.pdf>

10. Bernard J., Goodyear R. Fundamentals of clinical supervision. 5th ed. Boston : Pearson Education, 2004. 416 p. URL: <https://surl.li/jehstj>